

## KÖNYVEKRŐL

**Városok versenyképessége – egy újfajta megközelítés**

*Filep Bálint: A nagyvárosok az európai és a magyar területi politikában.  
Publikon Kiadó, Pécs–Győr, 2014.*

Filep Bálint könyve a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolája által 2014-ben elindított, a doktori iskola keretei között sikeresen megvédett, magas színvonalú és kiemelkedő új tudományos eredményeket felmutató doktori értekezések széles körben történő hozzáférhetőségét lehetővé tevő *Regionális- és Gazdaságtudományi Kismonográfiák* sorozat eddig megjelent 15 kötetének darabja. A könyv a városfejlődés-városfejlesztés témáját tekinti át – nemzetközi példák-  
kal is alátámasztva – két magyar város, Győr és Nyíregyháza, valamint térségeik versenyképességére fókuszálva.

A közgazdaságtudomány a kilencvenes évekig viszonylag kevés figyelmet szentelt a városok, régiók versenyképességének, elsősorban nemzetgazdasági (makro-) és vállalati (mikro-) szinten értelmezték azt [Lengyel, 2000]. Azonban számos tényező (csak hogy néhány hívószót említsünk: a globalizáció, a regionalizáció, a lokalizáció, a szubszidiaritás előtérbe kerülése) felhívta a figyelmet arra, hogy mind a nemzetgazdasági, mind a vállalati versenyképesség elválaszthatatlan a mezoszinttől, a régiók és városok szintjétől, azok sikerességétől. A viszonylag új tudományterület e két eltérő (makro- és mikro-) alapról kiinduló, azokból építkező, ezért némileg különböző következtetésekre jutó irányzattal jellemezhető.

Az egyik a *Paul Krugman* nevével fémjelzett „új gazdaságföldrajzi” iskola, amely a nemzetgazdaságok versenyképessége közötti különbségek magyarázatára emelte be a vizsgálatokba a régiók, városok szintjét. Szavaival élve: „Nap-

jainkban igen nagyfokú érdeklődés tapasztalható a fejlődés földrajzi vonatkozásait illetően, más szóval azon kérdéssel kapcsolatban, hogy térben hol zajlanak a gazdasági tevékenységek. Nincsen semmi meglepő ebben az érdeklődésben – ha csak az nem különös, hogy ilyen sokáig tartott, míg a földrajzi vonatkozások a közgazdaságtan főáramához (mainstream) tartozó kérdéssé tudtak válni” [Krugman, 2000: 1].

A másik, *Michael Porter* nevéhez fűződő irányzat a vállalatgazdaságtan, stratégiai menedzsment oldaláról közelítve azt vizsgálja, hogy milyen szerepe van a globális vállalatok versenystratégiáiban, versenyelőnyében a lokális, regionális tényezőknek. „Paradox módon a tartós versenyelőnyök a globális gazdaságban gyakran erőteljesen lokálisak, a magasan specializált képességek és tudás, az intézmények, a versenytársak és a szofisztikált vevők adott országban vagy régióban történő koncentrációjából fakadóan. A földrajzi, kulturális és intézményi értelemben vett közelség elérhetővé tesz olyan termelékenységfokozó speciális hozzáférést, kapcsolatot, jobb információkat, erőteljes ösztönzőket és egyéb lehetőségeket, amelyeket földrajzilag távolról nehéz érvényesíteni” [Porter, 1998: 11].

A kétféle megközelítés „összebékítésére” számos kísérlet született, amelyek eredményeként a versenyképesség egységes fogalmát is többféleképpen sikerült megalkotni, amelyek mind a nemzetgazdaságokra, mind a régiókra, mind a vállalatokra értelmezhetők. Egy ilyen egységes megfogalmazás szerint a versenyképesség nem más, mint „a vállalati

tok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és foglalkoztatottsági szint létrehozására, miközben ki vannak téve a nemzetközi versenynek” [CEC, 1999: 75]. Jelen monográfia is ebben az egységes megközelítésben tárgyalja a városok, illetve térségeik versenyképességét.

Az utóbbi években mind a regionális kutatások, mind a politika érdeklődésének fókuszába került azon tényezők keresése, amelyek a városok, térségek közötti versenyben az előbbre jutást szolgálhatják. Ahogy azonban a szerző a bevezetésben megjegyzi, „Annak érdekében, hogy az egyes megyék, térségek közötti fejlettségbeli különbségeket hosszú távon enyhíteni lehessen, fel kell tárni a különbségek okait, a felmerülő problémákat. Csak ezt követően lehet javaslatokat megfogalmazni” (13. o.). Ehhez elsőként szükség van a jelenlegi helyzet megismerésére, sőt, a várható, jövőbeli fejlemények előrejelzésére is, amelyben a kötet jó kiindulási alapot képez mind a tudomány, mind a politika művelői számára.

A könyv első fejezetének első részében a szerző a *régiók primátusát* emeli ki az Európai Unióban a regionális politikára hivatkozva, majd ebből vezeti le a városok fontosságát: „A regionális politika ezen intézményei a nagyobb városokba koncentrálnak a világban, az Európai Unióban és hazánkban is. A vidék fejlődésében a városok kerülnek abba a pozícióba, amely a fejlődés hajtóerejét jelentheti, hiszen itt jelentkezik a nagyobb méretű lakosság. Azt láthatjuk, hogy a célok meghatározása, a lakosságszám nagyvárosi koncentrációja miatt a városok és vonzáskörzetük lehet az a területi egység a régióon belül, amely a régiót a további fejlődés irányába viheti” (23. o. – kiemelés az ere-

*deti alapján*). E gondolat ugyanakkor a kilencvenes évektől az Európai Unió területi politikája részeként több közleményben, állásfoglalásban, szakértői jelentésben is megjelent, talán a leginkább explicit formában a 2007-es Lipcsei Chartában, amely összefoglalta az integrált városfejlesztési politika alapelveit. A nemzetközi példák alapján megfogalmazott javaslat a magyar területi politika számára a fejlődésre alkalmas városok támogatása, „mert azok fejlődése a vonzáskörzetükben található városokra és térségekre szintén pozitívan fog hatni. Ezáltal az egész régió és így az ország fejlődését is elősegíti” (34. o.).

A fejezet második nagy egysége a *tér-szervezés* kérdéskörét ismerteti, részben elméleti oldalról (a telephelyelméletek, a térségi funkciók bemutatásával), részben pedig magyarországi és európai példákkal (a városhálózatok, illetve a megaközpontok jellemzésével). Ezt egészíti ki a magyarországi nagyvárosi szerkezet átfogó leírása, amely a XIX. századtól napjainkig szemléletesen ismerteti nagyvárosaink fejlődésének irányát, elhelyezésüket a nemzetközi és hazai városhierarchiában, ezzel segítve a mai helyzet megértését, illetve megalapozva a monográfia legfontosabb, empirikus részét. A szerző – helyesen – megjegyzi, hogy „Hazánkban a városi címet számos település kapta meg, olyanok is, amelyek jellege nem mutat városi szintet. [...] Mindenesetre a városi cím önmagában nem jár automatikusan a vonzáskörzet növekedésével, ehhez funkcióiban és szolgáltatásaiban szükséges változnie” (52. o.). Ellenben habár „a magyarországi nagyvárosok nemzetközi viszonylatban nem tartoznak a nagyközpontok közé, viszont a hazai hierarchiában viszonylag nagy vonzáskörzettel rendelkeznek” (52. o.), s – ahogy azt a későbbiekben a könyv szemléletesen

bemutatja – funkcióikban, szolgáltatásaikban is kiemelkednek e városok.

A fejezet harmadik része vezeti be a *térségi versenyképesség* fogalmát, főbb mérési lehetőségeit (az Urban Auditot, a BBSR indikátorait, illetve a Global Cities Indexet fejt ki részletesen), végig nemzetközi és magyar példákra utalva. A fejezetet végül egy érdekes és a szakirodalomban időről időre fellángoló téma, az *optimális városméret* zárja, amely a méretgazdaságosságot kapcsolja össze a településmérettel. Bár a kérdéskör csak lazán kapcsolódik a kötet gondolati ívéhez, mégis azt mondhatjuk, hogy egy városfejlődésről, városfejlesztésről szóló téma tárgyalása során nem hagyható ki, hiszen ha sikerülne az optimális településméretet meghatározni, az alapvetően befolyásolná a települések fejlesztésére vonatkozó gazdaságpolitikai döntéseket.

A második fejezet adja a kötet gerincét, amely a könyv fő mondanivalójára, a választott két város és térségeik *versenyképességi* elemzésére és összehasonlítására fut ki. Tulajdonképpen ez a monográfia legfőbb újdonsága: „A téma egyik részével, a magyarországi nagyvárosok versenyképességével már többen foglalkoztak, kutatták és eredményeket is tudtak felmutatni. A térségszervező funkciók vizsgálatára is olvashatunk példákat” (14. o.). A kettő együttes vizsgálatára, azaz „a nagyvárosok versenyképessége és a térségre ható »súlyuk« elemzésére, összehasonlító vizsgálatára viszont még nem sok kísérlet történt” (14. o.). A területiség és regionalizmus magyarországi történetének rövid összefoglalása elengedhetetlen a versenyképességek összevetéséhez; ez a rész a két város Pólus-programhoz való kapcsolódásával zárul. Győr és Nyíregyháza összevetése több szempontból is reális lehet: habár jelentős eltérések figyelhetők meg történelmükben és fejlődésükben, lélekszámu-

kat tekintve hasonlóak, illetve mindkettő határ menti, épp ezért mindkettő betölthet bizonyos „kapu” szerepet is a szomszédos országok felé.

A szerző a területi versenyképesség kipróbált és nemzetközileg is elismert egyik modelljét, a Lengyel-féle Piramis-modellt [Lengyel, 2000] adaptálta, terjesztette ki a magyarországi megyeszékhelyekre és megyékre. A könyv tehát nemcsak témájában, de fő vizsgálati módszerében is újszerű. Az eredmények magukért beszélnek: „*a két város szűkebb és tágabb környezetét elemezve – különösen a tágabb, azaz megyeszintet nézve – a társadalmi-gazdasági fejlettség között nagy és növekvő a különbség. [...] számos területen azonban az is látszik, hogy a két város között nincs akkora eltérés, mint a két megye között. [...] A két város térségi szerepköre a fentieknek megfelelően eltérő: míg Győr kiegyensúlyozottabb szerepet tölt be a térségben, addig Nyíregyháza esetében az ún. backwash (térségi elszívó) hatás érvényesül a mobil termelési tényezők vonatkozásában*” (117. o. – *kiemelés az eredeti alapján*). Az is megállapítható, hogy mindkét város meghatározó szereplő a saját térségében, domináns szerepet játszanak, jelentős vonzáskörzetközpontok. E következtetéseket a szerző az Integrált Városfejlesztési Stratégiák elemzésével is alátámasztja. Végül megállapítja, hogy „*A versenyképesség szempontjából mind a két város – Győr és Nyíregyháza – előnyt élvez a geopolitikai adottságokból, kiemelten a határ menti elhelyezkedésből*” (119. o. – *kiemelés az eredeti alapján*), bár ez az előny Győr esetén nagyobb.

A harmadik fejezet kitekintést nyújt a városok jövőjére. Bár az előző versenyképességi elemzés statikus, és a megfelelő adatok hiánya miatt csak 2006-ra vonatkozott, ezt a hiányosságot valame-

lyest orvosolni tudja ez a fejezet. Először a tudás, innováció szerepével foglalkozik (általánosan, illetve az Európai Unió szakpolitikáinak szintjén), amely kétségkívül „olyan meghatározó tényezővé vált, amellyel adott térségek, országok, országcsoportok biztosíthatják versenyképességüket a globalizált világban” (122. o.). Majd részletesen értekezik az európai városok és térségek jövőjét (2014 és 2020 között) meghatározó tervezési keretekről, integrált településfejlesztési stratégiákról. Amellett, hogy bemutatja a globalizáció által támasztott, valamint a társadalmi kihívásokat, két, egymástól alapvetően eltérő nemzetközi tervezési példát (az angol centralizált és a német decentralizált tervezést) is prezentál. A fejezet a területi kohézió kérdésköreinek tárgyalásával folytatódik, majd Győr és Nyíregyháza – már említett – integrált városfejlesztési stratégiáinak összevetésével zárul.

A térségek, városok, illetve vonzáskörzeteik tehát versenyben vannak egymással, de ebben az újfajta versenyben az együttműködés lehet a sikertényező. A vállalatok mai megközelítéséhez hasonlóan tehát nem érvényes többé a városoknak és térségeknek mint „középkori erődítményeknek” a felfogása, amely szerint azok városfalaikon belülről, saját erőből igyekeznek a többiek fölé kerülni, sokkal inkább az itáliai reneszánsz városállamokra hasonlítanak, azaz – bár versenyeznek egymással – határaik átjárhatóságát biztosítva szüntelenül keresik a kölcsönös előnyökkel járó együttműködés lehetőségét is. A szerző optimista végkövetkeztetése az, hogy mind Nyíregyháza, mind Győr és térségeik potenciálja, geopolitikai adottságai jók, és „részben a kezükben is található a kulcs a sikeres jövőhöz, a megfelelő együttműködések kialakításával, az ösztönzéssel, az új ágazatok helybéli telepítésével és megfelelő

szerepkörök kialakításával” (176–177. o.). „Az, hogy miként tudnak élni ezekkel, hogyan tudják kihasználni lehetőségeiket, miként képesek szűkebb térségük erőforrásait is mobilizálni, azokra húzóerőként hatva, az ott élő és dolgozó szakmai, kulturális és politikai közegen múlik” (175. o.).

A szerző az összefoglalásban a városok versenyképességének egy új, még komplexebb mutatójának kidolgozását sürgeti, amellyel a magyar városok nemzetközi szintű összehasonlítása is egyszerűbben megtörténhet, és lehetővé válhat egy dinamikus, idősoros vizsgálat elvégzése is. A szerző szavaival élve tehát „A munkát nem lehet befejezni – csak időlegesen abbahagyni –, a fejlődés érdekében tovább kell kutatni a városokat, térségeiket és azok sikerességének lehetséges összetevőit” (179. o.).

KISS MARIETTA

## IRODALOM

- CEC (1999): Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the European Union. Brussels: Commission of the European Communities.  
<http://aei.pitt.edu/5712/1/5712.pdf>  
 Lekérdezve: 2016. 03. 15.
- Krugman, P. (2000): „A földrajz szerepe a fejlődésben” *Tér és Társadalom* 14(4): 1–21.
- Lengyel I. (2000): „A regionális versenyképességről” *Közgazdasági Szemle* 47(12): 962–987.
- Porter, M. (1998): „The Adam Smith Address: Location, Clusters, and the ‘New’ Microeconomics of Competition” *Business Economics* 33(1): 7–13.